

Ks. Józef Mandziuk

KULT DZIECIĄTKA JEZUS W KOŚCIELE KATOLICKIM

Kult oznacza oddawanie czci o charakterze religijnym rzeczywistości transcendentnej oraz jej różnym przejawom. W Kościele katolickim centrum i pełnię kultu stanowi Jezus Chrystus, który nieustannie go dokonuje, szczególnie w liturgii. Przedmiotem kultu jest m.in. Dziecię Jezus, czyli osoba Boga-Człowieka w wieku do lat 12-tu. Poprzez kult wierni mogą uczcić tajemnice narodzenia oraz okresu dzieciństwa Jezusa z Nazaretu¹. Celem niniejszego opracowania jest ukazanie podstawy teologicznej kultu Dzieciątka Jezus, następnie naszkicowanie jego dziejów z dwóch ośrodków: Beaune we Francji i Pragi czeskiej oraz przedstawienie jego rozwoju w Polsce, zwłaszcza w Jodłowej.

1. Podstawa teologiczna i rozwój kultu Dzieciątka Jezus

Pierwsze przejawy kultu Dzieciątka Jezus znajdujemy w Nowym Testamencie. Oto w Ewangelii według św. Łukasza czytamy, iż do stajenki betlejemskiej przybyli w hołdzie pasterze, którzy usłyszawszy radosną nowinę o narodzeniu Zbawiciela, „udali się z pośpiechem i znaleźli Maryję, Józefa i Niemowlę, leżące w żłobie”². Ewangelista św. Mateusz zaś podaje, że Trzej Magowie po intensywnych poszukiwaniach znaleźli Dziecię, „[...] bardzo się uradowali. Weszli do domu i zobaczyli Dziecię z Matką Jego, Maryją; upadli na twarz i oddali Mu pokłon. I otworzywszy swe skarby, ofiarowali Mu dary:

¹ H. Zimoń, *Kult*, EK, t. X, Lublin 2004, kol. 177; K. Kuźmak, *Dziecię Jezus. I. Kult*, EK, t. IV, Lublin 1983, kol. 470.

² Łk 2,16.

złoto, kadzidło i mirrę³. Cześć Dzieciątka złożył również starzec Symeon, który w świątyni wziął Je na ręce, wielbił Boga i dziękował, iż ujrział „Światłość dla oświecenia pogan i chwałę Izraela”⁴. Ze spotkania z Dzieciątkiem Jezus cieszyła się prorokini Anna, która „rozpowiadała o Nim wszystkim, oczekującym wybawienia Jeruzalem”⁵. Z lat dzieciennych Jezusa w Nazarecie mamy opis wydarzeń w świątyni jerozolimskiej⁶ i fascynujące określenie, iż „wraść w mądrości i w latach, i w łasce u Boga i u ludzi”⁷.

Wiele szczegółów o wydzwiku legendarnym, dotyczących historii dzieciństwa Jezusa, zawiera literatura apokryficzna, a zwłaszcza niektóre ewangelie. I tak *Protoewangelia Jakuba*, zredagowana w II stuleciu, podaje wydarzenia z dzieciństwa Chrystusa aż do rzezi niewiniątek. *Ewangelia Tomasz* zawiera wiele fantastycznych opowiadań o cudach, dokonanych przez Jezusa już w latach dzieciństwa, stąd nosi nawet inny tytuł: *Historia dzieciństwa Chrystusa*. Gnostyckie *Opowiadania o dzieciństwie Jezusa* mówią o poselstwie anioła Borucha do 12-letniego Jezusa, o przekazaniu mocy nadprzyrodzonej przez Dzieciątka Jezus św. Janowi Chrzcicielowi i Maryi, o związkach Dziecięcia z Duchem Świętym. Do późniejszych legend na temat dzieciństwa Jezusa należy *Ewangelia Pseudo-Mateusza*, zwana *Księgą narodzin Matki Bożej i dzieciństwa Zbawiciela*. Trzeba zaznaczyć, że te opracowania apokryficzne były bardzo popularne wśród wyznawców Chrystusa i były niekiedy cytowane przez starożytnych pisarzy chrześcijańskich⁸.

Pogłębienie teologicznej czci Dzieciątka Jezus nastąpiło w okresie patrystycznym. Liczni ojcowie Kościoła, jak Ireneusz, Ambroży, Hieronim, Augustyn, Jan Chryzostom, Leon I Wielki czy Grzegorz I Wielki w swojej twórczości pozostawili teksty, które stopniowo zostały włączone do liturgii Bożego Narodzenia, Objawienia Pańskiego, Obrzezania i Ofiarowania Pańskiego. Powstały też utwory poetyckie, dotyczące czci Dzieciątka Jezus, oparte na motywach i treści ewangelicznej i apokryficznej, a wśród nich należy przede wszystkim wymienić św. Efrema Syryjczyka i św. Jana Damasceńskiego. Pierwszy z nich, zwany „doctor marianus”, pozostawił w swojej bogatej spuściźnie poetyckiej hymn *De nativitate*⁹, natomiast drugi

³ Mt 2,10-11.

⁴ Łk 2,32.

⁵ Łk 2,38.

⁶ Łk 2,41-51.

⁷ Łk 2,52.

⁸ K. Romaniuk, *Apokryfy. II. Nowy Testament*, EK, t. I, Lublin 1973, kol. 762.

⁹ *Asiatische Studien*. R. 2 (1948), s. 369-436.

w popularnych hymnach słaWił tajemnicę Narodzenia Chrystusa¹⁰. Wielu chrześcijan pragnęło otrzeć się o grotę betlejemską, a nawet zamieszkać w jej pobliżu. Typowym tego przykładem był św. Hieronim, który od 386 r. osiadł w Betlejem, gdzie własnym staraniem założył klasztor, organizując w nim życie zakonne i akcje charytatywne. Tam oddał się w pełni pracy nad egzegezą biblijną, zdobywając miano największego znawcy Pisma Świętego¹¹.

Zapoczątkowany już w starożytności ruch pielgrzymkowy do Ziemi Świętej, wzmógł się w średniowieczu, kiedy liczni wierni pragnęli dotrzeć do miejsc świętych, by pomodlić się w Grocie Narodzenia i dotknąć własną figurkę o żłóbek betlejemski¹².

Ponadto w wiekach średnich podkreślano problematykę człowieczeństwa Chrystusa Pana i łączono kult Dzieciątka z kultem Męki Pańskiej, nawiązując do początku i końca ziemskiego życia Zbawiciela. Od połowy VII w. czczono w Rzymie szczątki żłóbka betlejemskiego wraz z relikwiami drzewa Krzyża Świętego. Wprost umieszczano żłóbek w Betlejem na tle Krzyża na Golgocie w Jerozolimie. W różnych formach nabożeństwa podkreślano naśladowanie cnót małego Jezusa, jak dobroć, pokorę, ubóstwo, uległość zdana na Opatrzność Bożą. Propagatorami tego rodzaju kultu byli wybitni teologowie średniowieczni, jak św. Piotr Damiani czy św. Anzelm z Canterbury, a zwłaszcza św. Bernard z Clairveaux, „nie koronowany cesarz Europy”, który w swoich *Sermones* przekazał myśli, przejęte później do formularzy liturgicznych. On też sprawił, że kult Dzieciątka Jezus stał się istotnym elementem duchowości powstałego zakonu cystersów, mających wielki wpływ w rozwój kultury duchowej i materialnej w epoce średniowiecza w całej niemal Europie. Ponadto duży wkład w rozwój doktryny i kultu Dzieciątka Jezus dali tacy teologowie, jak Mikołaj z Clairveaux, Aelred, Gueryk oraz Jakub z Vitry.

Do duchowości cysterskiej nawiązał w XIII stuleciu św. Franciszek z Asyżu, który oparł swoje rozmiłowanie do Dzieciątka Jezus bardziej na treściach ewangelicznych, podkreślając jego ubóstwo, uniżenie, prostotę, skłaniające do naśladowania. Tenże święty nie poprzestał na tym, by głosić Chrystusa w żłóbku betlejemskim i kontemplować jego wyniszczenie na Golgocie, ale starał się całe życie Zbawiciela odtworzyć w swoim życiu. Jego pragnienie upodobania się we wszystkim do Ukrzyżowanego otrzyma-

¹⁰ *Patrologiae cursus completus. Series Graeca*, wyd. J. O. Migne, t. 94, s. 1393 n.

¹¹ Zob. Y. Chauffin, *Święty Hieronim*, Warszawa 1977.

¹² Zob. J. Chélini, H. Branthomme, *Drogi Boże. Historia pielgrzymek chrześcijańskich*, Warszawa 1996.

ło heroiczny wymiar przez dar stygmatów, otrzymanych w czasie kontemplacji na górze Alverni w 1224 r. Ten dar stygmatów, ujawniony po śmierci Biedaczyny, wywrze wielki wpływ na wyobraźnię ówczesnych chrześcijan. Ukrzyżowany ze znakami największego wyniszczenia, z ranami od biczowania i od gwoździ, przyjmie się w duchowości, ikonografii i wyobraźni religijnej jako najbardziej rozpowszechniony typ Odkupiciela człowieka¹³. Zanim jednak doszło do otrzymania stygmatów przez św. Franciszka, bracia mniejsi w Greccio odtworzyli scenię narodzenia Pana Jezusa i złożenia Go w żłóbku, a sam Biedaczyna z Asyżu dał początek nowym formom kultu, łącznie z dramatem liturgicznym, zw. jasełkami. W Polsce pierwsze jasełkowe postacie pojawiły się już około 1370 r. w krakowskim klasztorze klarysek. Natomiast w literaturze najbardziej znane jasełka *Betlejem polskie* są autorstwa Lucjana Rydla. Stanowią one zbiór staropolskich kołęd, bogate w treści patriotyczne.

Wróćmy do wieków średnich, kiedy nabożeństwo do Dzieciątka Jezus rozwijała i szerzyła szkoła franciszkańska¹⁴. Na jej czele kroczy św. Bonawentura, autor takich dzieł, jak *Lignum vitae* czy *De quinque festivitibus pueri Jesu* oraz św. Antoni z Padwy, wielki kaznodzieja, pełen uczucia do Niemowlęcia owiniętego w pieluszki i złożonego w żłobie. Do pogłębienia kultu przyczynili się też Jan Tauler, wielki mistyk niemiecki i bł. Jan Ruysbrock, „nadzwyczajny” mistyk flamandzki. Opisów przeżywania obecności małego Jezusa w duszy ludzkiej dostarczały słynne mistyczki, jak św. Gertruda Wielka, bł. Aniela z Foligno czy św. Brygida Szwedzka. Ich wizje i prywatne objawienia kształtowały zażyłość zrodzoną z kontemplacji i rozbudzonego uczucia¹⁵.

U schyłku średniowiecza kult Dzieciątka Jezus upowszechnił się w krajach niemieckich i skandynawskich, a także w Czechach i Niderlandach, będących ojczyzną „devotio moderna” – nowego sposobu myślenia i pobożności. Mnożyły się modlitwy, a w mszałach umieszczano specjalne formularze o Dzieciątku Jezus. Powszechnym stało się stawianie w okresie Bożego Narodzenia figurek z drewna, porcelany i terakoty w klasztorach i w domach prywatnych. Ponadto umieszczano je w niszach, a nawet fundamentach nowych budowli dla uproszenia domownikom błogosławieństwa. Istniały nawet specjalne wytwórnie figurek, np. w Utrechcie odkryto

¹³ J. Mandziuk, *Historia Kościoła katolickiego na Śląsku*, t. I. *Średniowiecze*, cz. 1: do 1302 r., Warszawa 2003, s. 256.

¹⁴ Zob. G. Cantini, *L'infanzia divina nella pietà franciscana*, „Studi franciscani”, t. XXI, Firenze 1923, s. 283-313.

¹⁵ Zob. R. Rode, *Studien zu den mittelalterlichen Kind-Jesu-Visionen*, Frankfurt am Main 1957.

aż 60 wzorów Dzieciątka Jezus. Do dzisiaj w Rothenburgu w środkowych Niemczech istnieje „wieczne Boże Narodzenie”, kiedy w poszczególnych miesiącach całego roku można kupić wszelkie przedmioty choinkowe i szopkowe. W okresie Bożego Narodzenia niektórzy władcy chrześcijańscy posyłali klasztorom i kościołom figurki sprowadzane z Betlejem.

W czasach reformacji protestanckiej i reformy potrydenckiej Kościoła nabożeństwo do Dzieciątka Jezus rozwijało się przede wszystkim w środowisku karmelitańskim, związanym z św. Teresą Wielką i św. Janem od Krzyża. Pierwsza Doktor Kościoła polecała sprawiać małe posążki i nosić je ze sobą, będąc przekonaną o ich pomocy w każdej potrzebie. Z Karmelu hiszpańskiego figurka Bożej Dzieciny została przywieziona aż do Cebu na Filipinach, gdzie do dzisiaj Dziecię Jezus czci się jako patrona kraju. Szczególną cześć odbierało Dzieciątko Jezus w sanktuariach, rozsianych w różnych krajach. Spośród nich należy przede wszystkim wymienić kościół pw. Ara coeli w Rzymie. Ten „Ołtarz niebios” znajduje się na Wzgórzu Kapitołańskim w sercu Wiecznego Miasta. W średniowieczu zbudowano tam świątynię S. Maria in Capitolio, o płaskiej zewnętrznej fasadzie i bogatym wyposażeniu wnętrza. Prowadzi do niej 142 kamiennych schodów. Od XVI stulecia wielkim kultem cieszyło się Bambino Gesù, łaskami słynąca figurka Dzieciątka Jezus. To do niej każdego roku w oktawie Bożego Narodzenia podążały dzieci rzymskie, by z ambony świątyni głosić chwałę Dzieciny – wierszem, prozą czy pieśnią. Świątynia była wówczas wypełniona mieszkańcami Rzymu i pielgrzymami zagranicznymi. Wszyscy byli zasłuchani w te dziecięce peany na cześć malutkiego Jezusa. W 1994 r. Rzym przeżył wielki szok; ogłoszono bowiem świętokradzką kradzież cudownej figurki, której do dzisiaj nie odnaleziono. Żłobek jest pusty, a ludzie w oktawie Bożego Narodzenia nadal przychodzą do Ara coeli i słuchają dziecięcej twórczości poetycko-wokalne na cześć Il Santo Bambino. Rzymianie ciągle wierzą, że wróci Ono na swoje miejsce¹⁶.

2. Francuskie centrum kultu Dzieciątka Jezus w Beaune

Za światowe centrum kultu Dzieciątka Jezus uważa się Karmel francuski, gdzie podstawy teologiczne stworzył kard. Piotr Bérulle¹⁷ i założeni przez niego oratorianie, a formy nabożeństwa ułożyła karmelitanka Małgo-

¹⁶ C. van Hulst, *La storia della divozione a Gesù Bambino nelle immagini plastiche isolate*, „Antoniano”, R. 19 (1944), s. 35-54.

¹⁷ H. Bastel, *Der Kardinal Pierre Bérulle als Spiritual des französischen Karmels*, Wien 1974.

rzata od Najświętszego Sakramentu. Centrum kultu powstało w klasztorze karmelitańskim w Beaune. Była tam czczona figurka Dzieciątka Jezus, zwana „Małym Królem łaski” lub „Małym Królem chwały”, z diademem na głowie i berłem w lewej dłoni, a prawa w geście błogosławieństwa. Z Beaune wyszły popularne praktyki kultowe, jak „Wspomnienie Dzieciątka Jezus” 25 każdego miesiąca, poświęcenie godzin dnia kolejnym 12 latom Jezusa, nowenna do Bożego Narodzenia, nowenna w dniach od 25 stycznia do 2 lutego, koronka, litania, oficjum ku czci Dzieciątka Jezus, procesja z figurką, intronizacja figurki w celi karmelitanki w dniu jej obłóczyn, konsekracja zakonnic przed statuą Dzieciątka Jezus. Wymienione praktyki pobożne były przyjęte w środowiskach zakonnych benedyktynek, bernardynek, cysterek, dominikanek, kapucynek, urszulanek francuskich i wizytek. Ponadto powszechnie propagowano oddanie się w niewolę Dzieciątka Jezus, dziecięctwo duchowe, będące dążeniem do chrześcijańskiej doskonałości przez odnoszenie się do Boga jako dobrego Ojca przy zachowaniu niektórych cech dziecka¹⁸. Wielki mistrz życia duchowego, św. Franciszek Salezy, biskup Genewy, zalecał rozważanie o Dzieciątku Jezus jako metodę rekolekcji, a dziecięctwo Jezusa jako wzór życia zakonnego¹⁹.

Z Karmelem w Beaune – jak wyżej wspomniano – związani byli oratorianie, którzy popularyzowali kult w formach karmelitańskich. Spowiednik Małgorzaty od Najświętszego Sakramentu, oratorianin Parisot, na jej życzenie ułożył oficjum ku czci Dzieciątka Jezus i wydał je w 1652 r. z litaniami i modlitwami jako *Male oficjum*. On też wyjaśnił podstawy tego nabożeństwa, przypominając, że zawiera ono kult zarówno Matki Bożej, jak i św. Józefa, a więc całej Świętej Rodziny z Nazaretu. Inni oratorianie upowszechniali idee królowania Dzieciątka Jezus jak Wcielonego Boga i Pana Wszechświata, którą po raz pierwszy podjął kard. Bérulle.

W oparciu o oratoriańską formację duchową św. Jan Eudes, jeden z największych odnowicieli życia religijnego XVII-wiecznej Francji, wielki apostoł kultu Serca Bożego, propagował *Litanię do Dzieciątka Jezus* jako modlitwę rodzinną i zapoczątkował 6 lutego święto Dzieciątka Jezus. On też rozwijał kult Maryi – Dziecka, której poświęcał jeden dzień w miesiącu i ułożył litanie oraz koronkę do Marie-Enfant.

W Paryżu ośrodkiem kultu Bożej Dzieciny stało się również seminarium sulpicjańskie dzięki założycielowi Janowi Jakubowi Olier. Potrafił on

¹⁸ J. Filek, *Dziecięctwo duchowe*, EK, t. IV, Lublin 1983, kol. 500-501.

¹⁹ Zob. E. Weron, *Aktualność teologii życia wewnętrznego św. Franciszka Salezego dla współczesnego chrześcijanina*, w: *Kultura życia wewnętrznego*, Wrocław 1983, s. 205-212.

w założonej wspólnocie księży diecezjalnych, która była źródłem łaski dla całego duchowieństwa francuskiego, wszczepić rozmiłowanie w „Małym Królu łaski”. Jednym z absolwentów „Saint Sulpice” był św. Jan Chrzyciel de la Salle, założyciel zgromadzenia braci szkół chrześcijańskich²⁰, początkowo zwanych popularnie braćmi Dzieciątka Jezus. Oddał on swoje zgromadzenie pod patronat Dzieciątka Jezus, poświęcając Mu pierwszą kaplicę w Saint-Yon, a dziecięctwo duchowe, oparte na tej tajemnicy, uważał za szczególną cechę duchowości założonej wspólnoty zakonnej²¹.

Od XVI stulecia propagatorami kultu Dzieciątka Jezus byli także jezuici, bez których nic albo niewiele działało się w Kościele. Jeden z nich, J. Nadasi w 1653 r. opublikował refleksje na 52 środy w ciągu roku, poświęcone Dziecięciu Jezus., N. Zucchi propagował niewolnictwo, a G. A. Partignani opracował sumę nabożeństwa do Dzieciątka Bożego²².

Rewolucja francuska zniszczyła liczne ośrodki kultu religijnego we Francji, noszącej miano „najstarszej córki Kościoła”. Seminarium sulplicjańskie przetrwało jednak bez większego uszczerbku dla swoich duchowych wartości i pozostało na długo szkołą episkopatu francuskiego. W drugiej połowie XIX w. nastąpił renesans kultu Dzieciątka Jezus w Beaune. Zaczęto obchodzić styczeń lub grudzień jako miesiąc Dzieciątka Jezus, a niekiedy i trzy miesiące: styczeń, czerwiec i lipiec. W tym celu wydawano specjalne książeczki i to w dużych nakładach. Na popularności zyskały nowenny, odprawiane zwłaszcza w zakładach wychowawczych dla młodzieży i w zgromadzeniach pod patronatem Dzieciątka Jezus. Pojawiły się czasopisma poświęcone tematyce dziecięctwa Bożego. Jednym z jego założycieli był F. Galle, który zapoczątkował nabożeństwo do 12-letniego Jezusa, propagując je wśród anglikanów. Na tajemnicy dziecięctwa Bożego oparli swoją duchowość m.in. św. Alfons Liquori, św. Zofia Barat, św. Teresa od Dzieciątka Jezus, Karol de Foucauld.

Pod patronatem Dzieciątka Jezus powstawały różne instytucje charytatywne, wychowawcze i misyjne dla dzieci i osób z nimi związanych. Rozwijały też działalność różne bractwa i stowarzyszenia. Najwięcej powstało ich we Francji, gdzie w Beaune sama Małgorzata od Najświętszego Sakramentu założyła w 1636 r. Stowarzyszenie Rodziny Dzieciątka Jezus, zatwierdzone w 1661 r. jako bractwo, a w 1855 r. podniesione przez papieża bł. Piusa IX do rangi arcybractwa z tzw. prawem agregacji. Do niego zostały afiliowane bractwa europejskie i amerykańskie. Członków zobowiązy-

²⁰ Zob. A. Kuśnierski, *Zgromadzenie Braci Szkolnych w Polsce*, Warszawa 1996, mps.

²¹ J. Mandziuk, J. Kapłon, *Sanktuarium Dzieciątka Jezus w Jodłowej*, Jodłowa 1999, s. 16.

²² K. Kuźmak, *Dziecię Jezus*, kol. 471-472.

wano do kultu tajemnic zawartych w ewangelii dziecięctwa Jezusa Chrystusa oraz naśladowania cnót Bożej Dzieciny: pokory, prostoty, dobroci i posłuszeństwa. Zrzeszeni mieli odmawiać oficjum, koronkę i litanie do Dzieciątka Jezus, czyniąc wspomnienie 25 każdego miesiąca jako dziękczynienie za tajemnice Wcielenia Syna Bożego²³.

W 1658 r. w Aix Jeanne Perraud, pod wpływem prywatnych objawień 3-letniego Jezusa niosącego Krzyż, założyła Bractwo Dzieciątka Jezus, zwanego Stowarzyszeniem Dzieci Krzyża. Dzień 15 czerwca został wyznaczony jako święto patronalne Dzieciątka Jezus z Krzyżem, a jego wspomnienie przypadało 15 każdego miesiąca. Ponadto sulpicjanin Antoni Brenier w 1710 r. założył Stowarzyszenie niewolnictwa Dzieciątka Jezus Żyjącego w Łonie NMP, a Piotr Fourier od połowy XVIII stulecia w celach wychowawczych powoływał do istnienia dla chłopców stowarzyszenia Dzieciątka Jezus²⁴.

Od XVII w. pod wezwaniem Dzieciątka Jezus powstawały liczne wspólnoty zakonne żeńskie dla działalności charytatywnej, zwłaszcza opieki nad dziećmi i młodzieżą, ubogimi, starcami i chorymi. Najwięcej, bo aż 10 na 29, powstało ich we Francji, która przeżywała wielki rozkwit życia religijnego. I tak Jeanne de Juliard założyła w 1662 r. w Tuluzie córki dziecięctwa Pana naszego Jezusa Chrystusa. Niestety założycielka została posądzona o jansenizm i w 1686 r. zgromadzenie, mające cztery domy, zostało rozwiązane przez króla Ludwika XIV. Ciekawe były losy zgromadzenia sióstr Dzieciątka Jezus z Wersalu, które przetrwało do naszych czasów i w 1975 r. liczyło 476 członkiń w 82 domach, z domem generalnym w Wersalu. Założone w 1866 r. miłosierne nauczycielki świętego Dzieciątka Jezus, zwane też paniami św. Maura (od ulicy w Paryżu, przy której znajdował się ich pierwotny klasztor), swój początek wzięły od Mikołaja Barré, który w 1678 r. zorganizował wspólnoty sióstr nauczycielek bez składania ślubów zakonnych²⁵. Od drugiej połowy XIX w. powoływały one do istnienia sierocińce, szpitale, domy rekolekcyjne, pensjonaty we Francji, Malezji, Japonii, Belgii, Hiszpanii, Italii, Irlandii i w Anglii. W 1974 r. liczyły 1617 sióstr w 105 domach. W 1708 r. w Beaumont-en-Braine E. M. de Bovelles założył siostry Dzieciątka Jezus z Soissons, które od 1714 r. w tym mieście prowadziły komunalną szkołę dla chłopców. Rozproszone w czasie rewolucji francuskiej, po zatwierdzeniu królewskim w 1828 r.

²³ Zob. J. Auvray, *L'Enfant de Jésus et de sa famille honorée en la vie de soeur Marguerite du Saint-Sacrement*, Paris 1654.

²⁴ K. Kuźmak, *Dziecię Jezus. IV. Bractwa i stowarzyszenia*, EK, t. IV, Lublin 1983, kol. 478.

²⁵ R. Rybicki, *Barré Nicolas*, EK, t. II, Lublin 1976, kol. 63.

opiekowały się chorymi, ubogimi i więźniami, oprowadziły szkoły wieczorowe dla młodzieży robotniczej oraz szpitale i przytułki. W 1970 r. liczyły 80 profesek w 14 domach, z domem generalnym w Soissons.

Po rewolucji francuskiej nastąpiło odrodzenie religijne we Francji, a wyrazem tego były m.in. liczne wspólnoty zakonne. I tak w 1807 r. w Metz z inspiracji miejscowego biskupa G. Jauffreta powstało zgromadzenie córek świętego dziecięctwa Jezusa i Maryi, zwanych siostrami św. Krystyny. Ich celem było kształcenie i wychowywanie młodzieży oraz opieka nad chorymi. W 1970 r. zgromadzenie liczyło 572 sióstr w 67 domach. W 1825 r. powstało zgromadzenie zakonne Dzieciątka Jezus z Lille, prowadzące szkoły, przytułki i szpitale od pocz. XX w. poza Francją. W 1830 r. zaistniały siostry Dzieciątka Jezus z Claveisolles, prowadzące szkoły podstawowe. Wreszcie w 1830 r. zostało założone zgromadzenie sióstr Dzieciątka Jezus z Le Mans, zajmujące się wychowaniem młodzieży, pracą parafialną i szpitalnictwem²⁶.

Pod wezwaniem Dzieciątka Jezus powstały też zgromadzenia we Włoszech (Rzym, Aquila, Wenecja), Niemczech (Aachen, Oberzell, k. Würzburga, Belgii (Nivelles), Holandii (Gandawa), Chorwacji (Zagrzeb), Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej (Brooklyn, Williansville, Passic), Kanadzie (Quibec), Chinach (prowincja Hupej), Kolumbii (Cali) oraz w Afryce (Zambia, Nigeria, Rodezja i Ghana)²⁷.

3. Karmel czeski w Pradze – drugie centrum kultu Dzieciątka Jezus

Drugim wielkim ośrodkiem kultu Dzieciątka Jezus był Karmel w Pradze, skąd promieniował na Włochy, Belgię, Europę Środkową i kraje zamorskie. Jego centrum znajdowało się w karmelitańskim kościele pw. Matki Bożej Zwycięskiej na Małej Stranie w Pradze. W 1628 r. księżna Poliksena Lobkovic sprowadziła dla karmelitów bosych z Hiszpanii woskową figurkę o wysokości 48 cm, przedstawiającą 4-letniego Jezusa. Dziecię na głowie posiada koronę, w lewej ręce trzyma kulę ziemską zakończoną krzyżykiem, a prawą błogosławi. Postać Dzieciątka okrywa brokatowa sukienka i płaszcz sięgający stóp. Księżna przekazała ubogim karmelitom swój klejnot rodziny ze słowami: „Oto przekazuję wam, co mam najdroższego. Oddajcie cześć temu Dzieciątku, a na niczym wam zbywać nie będzie”. Już w na-

²⁶ M. Daniluk, *Dziecię Jezus. V. Zgromadzenia zakonne*, EK, t. IV, Lublin 1983, kol. 479-480.

²⁷ Zob. Tamże, kol. 480-482.

stępnym roku o. Cyryl od Matki Bożej Schokwilerg napisał książeczkę pt.: *Jesulein* i przyczynił się do rozpowszechnienia kultu Dzieciątka praskiego.

Wypadki krwawej wojny 30-letniej w Pradze spowodowały uszkodzenie figurki przez protestantów, którzy uważali ją za „zabobon papieski”. Wielki skarb, pozbawiony woskowych rączek, wrzucono za ołtarz. Dopiero powrót wspomnianego o. Cyryla na stałe do praskiego klasztoru w 1637 r. spowodował umieszczenie figurki w oratorium. Pewnego razu rozmodlony karmelita usłyszał słowa: „Zmiłujcie się nade mną, a ja wam pokój przywrócę. Im więcej czcić mnie będziecie, tym bardziej będę wam błogosławić”. Wtedy dopiero pobożny czciciel Bożej Dzieciny zauważył, że statuetka pozbawiona jest rączek w jedwabnych rękawach sukni. Dzięki jego zabiegom figurka została odrestaurowana i w 1651 r. intronizowana w nowej kaplicy. W 1655 r. odbyła się wielka uroczystość koronacyjna²⁸.

W okresie józefinizmu kult Dzieciątka praskiego został zahamowany i odżył dopiero w połowie XIX stulecia. Do jego propagatorów należeli redemptoryści, barnabici, werbiści, spośród których pojawili się autorzy książeczek i modlitewników, jak J. Mayer, *Das gnadenreiche Jesukind in der Kirche S. Maria de Victoria zu Prag* (Praga 1884), czy J. A. Colet, *Manuel de la dévotion au Saint Enfant-Jésus Miraculeux de Prague* (Paryż 1897). We Francji pojawił się periodyk „Revue de Saint Infant - Jésus de Prague”. Podobnie w Belgii czciciele Dzieciątka mieli dostęp aż do dwóch czasopism: „Le messenger du Saint Enfant-Jésus Miraculeux de Prague” i od 1895 r. „Petite revue de l'Enfant-Jesus”. W 1933 r. arcybiskup praski Karol Kašpar w specjalnym liście pasterskim zalecał szerzenie kultu praskiego Dzieciątka Jezus, a arcybiskup Józef Beran w 1948 r. ofiarował kopie figurki praskiego Dzieciątka bazylice Matki Bożej Różańcowej w Fatimie i w ten sposób przyczynił się do rozwoju kultu w tym wielkim sanktuarium Maryjnym. Wielką czcicielką Dzieciątka praskiego była św. Edyta Stein²⁹. Jej ostatnie słowa przed wywiezieniem do obozu w Oświęcimiu brzmiały: „Was auch immer kommen mag, ich bin auf alles gefaßt. Das liebe Jesuskind ist auch hier unter uns”.

²⁸ Zob. A. de la Virgen del Carmen, *Historia del milagroso Niño Jesús de Praga*, Madrid 1960.

²⁹ W liście z 2 II 1942 r. karmelitanka pochodząca z Wrocławia, napisała: „[...] Gestern kam mir vor dem Bilchen des Prager Jesulein auf einmal der Gedanke, das es ja den keiserlichen Krönungsstaat trägt und sicherlich nicht zufällig gerade in Prag mit seiner Wirksamkeit zum Vorschein gekommen ist. Prag ist ja doch Jahrhunderte hindurch der Sitz der alten deutschen bzw. „römischen“ Kaiser gewesen und macht einen so majestätischen Eindruck, dass sich keine andere Stadt, die ich kenne, damit messen kann, auch Paris und Wien nicht. Das Jesulein kam gerade, als es mit der politischen Kaiserherrlichkeit eu Ende ging. Ist es nicht der „heimliche Kaiser“, der einmal aller Not ein Ende mache wird? Es hat ja doch die Zügel in der Hand, wenn auch die Menschen zu regieren meinen[...]“.

W 1897 r. w Rzymie powstało Bractwo Praskiego Dzieciątka Jezus, podniesione pięć lat później do godności arcybractwa. Otrzymało ono przywileje odpustowe, a jego celem była medytacja i naśladowanie życia Bożej Dzieciny, a także polecanie Jego opiece dzieci, by naśladowały niewinność dla uniknięcia moralnego zepsucia. Zalecano również wspomnienie 25 każdego miesiąca tajemnicy Wcielenia i Narodzenia z okolicznościowym nabożeństwem w kościele brackim lub zakonnym³⁰. Członkowie nosili medale z wizerunkiem praskiego „Jezulatka”.

4. Kult Dzieciątka Jezus w Polsce

Do Polski kult Dzieciątka Jezus przeszczepili już w średniowieczu cystersi i franciszkanie. Na teologiczne pogłębienie kultu pod koniec wieków średnich wpłynęła recepcja dzieł wielkich mistyków, zwłaszcza niderlandzkich. Natomiast pielgrzymki do miejsca narodzenia Chrystusa spopularyzowały i ożywiły go. W XVII w. widoczny był wpływ Karmelu francuskiego, o czym świadczy wydana w Warszawie w 1680 r. książeczka pt.: *Nabożeństwo do Najświętszego Dzieciństwa Pana Jezusa*, zawierająca dzieje kultu i genezę ośrodka francuskiego w Beaune, a także teksty oficjum, litanii i modlitw. Ponadto formy kultu w Beaune zyskały na popularności na ziemiach polskich poprzez wydanie w 1890 r. *Żywotu siostry Małgorzaty od Przenajświętszego Sakramentu, fundatorki stowarzyszenia ku czci Świętego Dzieciństwa Jezusa*, autorstwa L. de Cissy'ego. Pod koniec XIX w. karmelitanki krakowskie założyły pierwsze bractwo Dzieciątka Jezus, które otrzymało agregację do arcybractwa w Beaune³¹.

O wiele większy był wpływ centrum praskiego na rozwój kultu Dzieciątka Jezus w Polsce. Jego początki sięgają XVII stulecia, odżył pod koniec XIX w., a wielkie jego renesans nastąpił po 1928 r., dzięki obchodom 300-lecia figurki praskiej. W 1930 r. intronizowano statuę Dzieciątka Jezus w kościele Mariackim w Radomiu, a w roku następnym w kaplicy karmelitanek bosych w Poznaniu. Kult rozwijał się też w innych klasztorach karmelitańskich, m.in. w Karmelu przemyskim, a także w niektórych kościołach i kaplicach innych zgromadzeń zakonnych, jak u bernardynek w Krakowie, gdzie odbywała się konsekracja dziewczic przed figurką Dziecięcia Bożego, u kapucynów w Lubartowie, czy u służek w Mariówce k. Opoczna. W latach

³⁰ *Statuts de la Confrérie du Divin Enfant-Jésus de Prague*, „Etudes carmélitaines”. R. 3 (1913), s. 598-602.

³¹ J. Mandziuk, J. Kapłon, *Sanktuarium*, s. 20.

1928-1930 wydano drukiem w Przemyślu modlitewnik *Pójdźmy do Dzieciątka Jezus*, a w Krakowie *Nowennę do Dzieciątka Jezus siostry Małgorzaty od Najświętszego Sakramentu* i książeczkę *Cudowne Praskie Dziecię Jezus. Historia, łaski odebrane, nabożeństwo. Nowenna. Oczywiście o kulcie Dzieciątka Jezus w Polsce świadczą słynne na cały świat kolędy i pastorałki, pochodzące z twórczości reprezentatywnych poetów i różnych anonimowych autorów³².*

Do rozwoju kultu Dzieciątka Jezus w Polsce przyczynili się w dużej mierze karmelici boski zakładając Bractwo Praskiego Dzieciątka Jezus w Krakowie, Wadowicach, Lublinie, Czernej i w Przemyślu. W 1933 r. założono je również przy Karmelu w Łodzi. Można zauważyć, że w 1913 r. generalny przełożony karmelitów bosych otrzymał od papieża św. Piusa X prawo erygowania bractw w Kościele powszechnym i dlatego nastąpił taki ich rozwój, również w Polsce.

Pod patronatem Dzieciątka Jezus powstały w Polsce różne instytucje dobroczynne. I tak w 1866 r. we Lwowie założono Stowarzyszenie Opieki nad Niemowlętami w celu zakładania oraz utrzymywania żłobków i ochronek, a także umieszczania podrzutków w zakładach lub rodzinach katolickich. Na przykład w 1907 r. prowadziło ono we Lwowie żłobek dla 120 niemowląt, a około 200 kobiet na wsiach galicyjskich współpracowało z nim, przyjmując niechciane dzieci na wychowanie. Przed pierwszą wojną światową w diecezji przemyskiej (w Lesku i Mościskach) rozwijały się stowarzyszenia Dzieciątka Jezus wśród zatroskanych kobiet, podejmujących opiekę nad ubogimi dziećmi szkolnymi. W 1913 r. w archidiecezji poznańskiej erygowano abstynenckie Bractwo Dzieciątka Jezus dla Dzieci Szkolnych. Było ono kierowane przez miejscowego duszpasterza przy współpracy rodziców. Jego celem było również propagowanie kultu Bożej Dzieciny wśród dzieci i rodzin wielkopolskich. Od 1903 r. rozwinęli na ziemiach polskich działalność bracia szkół chrześcijańskich, którzy w swoich zakładach we Lwowie, Częstochowie i w Liskowie prowadzili bractwo Dzieciątka Jezus z Betlejem. Zostało ono założone przez to zgromadzenie w 1905 r. przy kaplicy Dzieciątka Jezus w Betlejem. Wkrótce zostało zatwierdzone przez patriarchę Jerozolimskiego i rozszerzyło się w wielu krajach na świecie. W 1955 r. liczyło ok. 3 milionów członków. Zrzeszonym polecano codzienną modlitwę do Dziecięcia Bożego, zwłaszcza 25 każdego miesiąca, kiedy w tym czasie odprawiano w Betlejem Mszę św. w ich intencji. Do centrum w Betlejem wysyłano też listy z Polski, autorstwa młodzieży szkol-

³² Zob. A. Bednarek, *Dziecię Jezus. II. W poezji polskiej*, EK, t. IV, Lublin 1983, kol. 473-477.

nej i członków zgromadzenia. W okresie międzywojennym istniały również młodzieżowe bractwa Dzieciątka Jezus przy szkołach w Radomiu oraz odrębne dla dzieci szkolnych Stowarzyszenia Świętego Dzieciństwa Pana Jezusa na Pomorzu i w Poznaniu. Pod wezwaniem Dzieciątka Jezus istnieje kilka kościołów, w tym 4 w samej Warszawie, gdzie znajduje się też szpital po tym tytułem³³.

W Polsce w nawiązaniu do kultu Dzieciątka Jezus karmelita bosy o. Anzelm od św. Andrzeja Corsiniego Gądek³⁴ przy współpracy Teresy Kierocińskiej³⁵ założył w 1921 r. w Sosnowcu karmelitanki Dzieciątka Jezus, celem pomocy robotnikom i wychowania religijnego dzieci³⁶. W 1968 r. zgromadzenie otrzymało ostateczne zatwierdzenie Stolicy Apostolskiej i rozwijało się liczebnie i terytorialnie. W 1978 r. liczyło 49 profesek i 4 nowicjuszek w 27 domach. Poza Polską powstały ich klasztory w Linzu, Rzymie i w Burundii. Aktualnie zajmują się katechizacją i pracą parafialną, a w Czernej prowadzą dom rekolekcyjny dla osób świeckich.

5. Jodłowa – główne polskie Sanktuarium Dzieciątka Jezus

Wśród miejscowości, w których promieniował kult Dzieciątka Jezus znalazła się Jodłowa, wieś licząca około 5000 mieszkańców, położona w tzw. pasie Podgórze Ciężkowicko-Strzyżowskiego. Jej historia sięga średniowiecza, gdyż założycielem miał być książę Bolesław Wstydlivy. Przed 1354 r. należała ona do benedyktynów tyńskich, a następnie przeszła w posiadanie biskupów krakowskich. Za panowania Kazimierza Wielkiego była grodem królewskim z prawem odbywania targów. Przez nią przebiegał szlak handlowy z Polski do Węgier³⁷. W czasach staropolskich opisywana miejscowość była dość silnym ośrodkiem kulturalnym. W XIX stuleciu nabrała jeszcze większego charakteru miasteczka galicyjskiego, liczącego w 1810 r. 2982 mieszkańców, którzy – mimo restrykcji urzędników austriackich – włączali się w wydarzenia polityczne, wykazując pewną dozę

³³ K. Kuźmak, *Dziecię Jezus*, kol. 473.

³⁴ Zob. J. Filek, *Ojciec Anzelm od św. Andrzeja Corsini, karmelita bosy (1884-1969)*, Rzym 1972.

³⁵ Zob. G. Schoennett, *Zawsze wierna miłości. Służebnica Boża Teresa Janina Kierocińska*, Kraków 1987.

³⁶ Zob. W. Stranc, *Zgromadzenie Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus (1921-1959)*, Lublin 1969, mps.

³⁷ J. Mandziuk, J. Kapłon, *Sanktuarium...*, s. 31.

patriotyzmu. Tragiczne były wydarzenia rzezi galicyjskiej, a trudne położenie ludności spotęgował w 1847 r. głód, który był tak wielki, że odżywiano się trawą i korzonkami, a otręby należały do szlachetniejszych pokarmów. Po zniesieniu w 1848 r. pańszczyzny nastąpiło ożywienie gospodarcze i kulturalne. Rozwijało się rzemiosło i handel, a na przełomie XIX/XX stulecia jodłowanie zaczęli angażować się w życie polityczne, korzystając z autonomii galicyjskiej³⁸.

Wiosną 1899 r. na plebani jodłowskiej pojawił się ks. Józef Wiejawski, kanclerz konsystorza przemyskiego. Pokazał on swojemu koledze z ławy seminaryjnej – proboszczowi jodłowskiemu Ignacemu Ziębie – małą, okrągłą, metalową kapliczkę, w której znajdowała się za szkłem statuetka Dzieciątka Jezus – kopia cudownej figurki praskiego „Jezulatka”. Gość miał ją od przemyskich sióstr karmelitanek bosych. Podczas rozmowy gospodarz nieśmiało wyraził chęć posiadania podobnej kapliczki z figurką. Za pośrednictwem więc przyjaciela uzyskał ją od zakonnicy przemyskich i przekazał swoim parafianom, polecając modlitwę do malutkiego Jezusa. Po roku sprowadził z Przemyśla większą figurkę, którą 15 lipca wystawił do publicznej czci w kapliczce-szafce, umieszczonej w bocznym ołtarzu kościoła jodłowskiego³⁹. Statuetka – zachowana do dzisiaj – została wykonana z gipsu, powoskowana, o wysokości 42,25 cm, osadzona na gipsowej podstawie o grubości 4,75 cm. Dzieciątko w lewej ręce trzyma jabłko królewskie z krzyżykiem, a prawą rączką błogosławi. Postać przybrana jest w białą tunikę, z wysokim kołnierzem wokół szyi, a z ramion spada płaszcz, którego kolor zmienia się stosownie do okresu roku liturgicznego. Aktualnie na głowie znajduje się drogocenna korona, wysadzana 14 rubinami, 5 szmaragdami, 5 szafirami i brylantem, umieszczonym w krzyżyku wieńczącym koronę⁴⁰. W 1904 r. założono księgę łask, wierni w domach wieszali na ścianach obrazy Bożej Dzieciny, a w modlitewnikach mieli małe obrazki, dostarczane przez karmelitanki przemyskie. Za otrzymane łaski składali podziękowania, dary pieniężne i wota. W 1908 r. biskup Karol Józef Fischer, sufragan przemyski, poświęcił figurkę i włożył na głowę Dzieciątka pierwszą koronę, wykonaną z brązu. Od tego czasu odprawiano Nowennę do Dzieciątka Jezus z wystawieniem Najświętszego Sakramentu w monstrancji.

Zapalonym propagatorem kultu Bożej Dzieciny był ks. kanonik Ignacy Zięba, proboszcz jodłowski w latach 1896-1919. On sam „instalował” fi-

³⁸ Zob. J. Buszko, *Galicja 1859-1914. Polski Piemont?* T. 3, Warszawa 1989.

³⁹ *Kult Dzieciątka Jezus w Jodłowej*, „Currenda”, 1976, nr 1-7, s. 75n.

⁴⁰ J. Mandziuk, J. Kapłon, *Sanktuarium*, s. 75-76.

gurkę i wygłosił okolicznościowe kazanie w Brzyskach i Rzepienniku. Za jego radą i wskazówkami zaprowadzono nabożeństwo do Dzieciątka Jezus w kościele pijarskim w Krakowie, w Nieboszczanach, Podwołoczyskach, a nawet w Siedmiogrodzie⁴¹. Innym wielkim czcicielem Dzieciątka Jezus okazał się ks. kanonik Jan Mleczo, proboszcz jodłowski w latach 1955-1990. W Wigilię Bożego Narodzenia w 1971 r. w obecności biskupa tarnowskiego Jerzego Ablewicza łaskami słynącą figurkę umieszczono w ołtarzu głównym. Odtąd centralnym odpustem w Jodłowej stała się Wigilia, a uroczystości odpustowe trwały całą oktawę Bożego Narodzenia.

Rosła sława figurki Bożej Dzieciny, a Jodłowa stawała się coraz bardziej znanym miejscem pielgrzymkowym w diecezji tarnowskiej. Wierni przybywali tutaj z sąsiednich parafii, a także z dalszych miejscowości⁴². W 1983 r. po kopie figurki jodłowskiej przybyła liczna delegacja górali z Łącka n. Dunajcem. Tamtejszy chór parafialny wykonał specjalnie na tę okoliczność ułożoną pastorałkę. Oto jej fragment:

Hej przywieziemy to Dzieciątko,
Hej przywieziemy Paniątecko,
Żeby darzyło wszystkich łaskami
I było razem z góralami⁴³.

Jedną z najważniejszych trosk obecnego proboszcza jodłowskiego, ks. kanonika Franciszka Cieśli, jest budowa nowego kościoła – Sanktuarium Dzieciątka Jezus. W 1997 r. poświęcono plac pod budowlę i rozpoczęto wznoszenie jej murów. Będzie to jedna z najpiękniejszych świątyń w diecezji tarnowskiej.

W latach 1961-2000 promieniujący kult Dzieciątka Jezus z Jodłowej objął następujące miejscowości w kraju i zagranicą: Dębowa, Ochotnica Górna, Szlachtowa, Łącko, Kicznia, Rossdorf (Niemcy), Izabelin Dziekanówek k. Warszawy, Raach im Hebirge i Trattenbach (Austria) oraz Grywałd. Wielkim propagatorem kultu Dzieciątka Jezus z Jodłowej jest rodak jodłowski, ks. dr Julian Kapłon, proboszcz Rossdorf, w diecezji Fulda w Niemczech. Z jego inicjatywy i funduszy wykonano liczne kopie figurki i umieszczono w obiektach sakralnych w większości wymienionych wyżej miejscowości. On też ufundował dzwony do wznoszonej świątyni jodłowskiej.

⁴¹ Zob. M. Wójcik, *Kult Praskiej Figurki Dzieciątka Jezus w Jodłowej*, Tarnów 1978, mps.

⁴² J. Mandziuk, J. Kapłon, *Sanktuarium*, s. 92-94.

⁴³ Tamże, *Sanktuarium*, s. 96.

SUMMARY**The Infant Jesus Cult in the Catholic Church**

The purpose of this article is to deal with the significant catholic devotion issues. The author defines theological aspects of the Infant Jesus cult referring to both biblical and apocryphal sources. The deepening process of the theological adoration towards the Infant Jesus took place in the patristic period, whereas the pilgrimage traffic to the Holy Land, which started in the ancient times, bloomed in the Medieval Ages. Then the problem of Christ as a man was emphasized and The Infant Jesus cult was linked with The Passion cult. Cistercian and Franciscan communities played a great part in the development of the Infant Jesus cult. During the Reformation and Post-Tridentate reform the Infant Jesus services were of great importance in the Carmelite environment. The French Carmel ranks as the world centre of the Infant Jesus cult. This cult centre emerged in the Beaune Convent. The Infant Jesus cult was manifested by conventual communities, retreat centres, hospitals, orphanages named after the Infant Jesus, which were established for charitable performance. Another great centre of the Infant Jesus cult was the Carmel in Prague which affected the Central Europe. Poland was under the great influence of this centre. The main Infant Jesus Sanctuary in Poland is Jodłowa.

Magdalena Motyl